

وَ إِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا
 إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِيناً (61) قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى
 يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلاً (62) قَالَ
 اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ
 جَزَاءً مَوْفُوراً (63) وَ اسْتَغْفِرْ مَنْ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ
 بِصَوْتِكَ وَ أَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَ رَجْلِكَ وَ
 شَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَ الْأَوْلَادِ وَ عَدُوَّهُمْ وَ مَا
 يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُوراً (64) إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ
 لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَ كَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلاً (65)
 رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا
 مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيماً (66) وَ إِذَا مَسَّكُمْ

الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَّاهُ فَلَمَّا
 نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا
 (67) أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ
 يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا (68)
 أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ
 قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا
 لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا (69) وَ لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَ
 حَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
 وَ فَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا (70)

Behold! We said to the angels: "Prostrate unto Adam": They prostrated except Iblis: He said, "Shall I prostrate to one whom Thou didst create from clay?" He said: "Seest Thou? This is the one whom Thou hast honoured above me! If Thou wilt but respite me to the day of judgment, I will surely bring his descendants under my sway - all but a few!" (Allah) said: "Go thy way; if any of them follow thee, verily Hell will be the

recompense of you (all)- an ample recompense. "Lead to destruction those whom thou canst among them, with thy (seductive) voice; make assaults on them with thy cavalry and thy infantry; mutually share with them wealth and children; and make promises to them." But Satan promises them nothing but deceit. "As for My servants, no authority shalt thou have over them:" Enough is thy Lord for a disposer of affairs. Your Lord is He that maketh the ship go smoothly for you through the sea, in order that ye may seek of his bounty. For he is unto you most merciful. When distress seizes you at sea, those that ye call upon - besides Himself - leave you in the lurch! But when He brings you back safe to land, ye turn away (from Him). Most ungrateful is man! Do ye then feel secure that He will not cause you to be swallowed up beneath the earth when ye are on land, or that He will not send against you a violent tornado (with showers of stones) so that ye shall find no protector? Or do ye feel secure that He will not send you back a second time to sea and send against you a heavy gale to drown you because of your ingratitude, so that ye find no helper therein against Us? We have honoured the sons of Adam; provided them with transport on land and sea; given them for sustenance things good and pure; and conferred on them special favours, above a great part of our creation.

اور یاد کرو جب کہ ہم نے ملائکہ سے کہا کہ آدمؑ کو سجدہ کرو، تو سب نے سجدہ کیا، مگر ابلیس نے نہ کیا۔ اس نے کہا "کیا میں اُس کو سجدہ کروں جسے تو نے مٹی سے بنایا ہے؟" پھر وہ بولا "دیکھ تو سہی، کیا یہ اس قابل تھا کہ تو نے اسے مجھ پر فضیلت دی؟ اگر تو مجھے قیامت کے دن تک مہلت دے تو میں اس کی پوری نسل کی بیخ کنی کر ڈالوں، بس تھوڑے ہی لوگ مجھ سے بچ سکیں گے"۔ اللہ

تعالیٰ نے فرمایا "اچھا تو جا، ان میں سے جو بھی تیری پیروی کریں، تجھ سمیت اُن سب کے لیے جہنم ہی بھر پور جزا ہے۔ تو جس جس کو اپنی دعوت سے پھسلا سکتا ہے پھسلا لے، ان پر اپنے سوار اور پیادے چڑھالا، مال اور اولاد میں ان کے ساتھ سا جھاگ، اور ان کو وعدوں کے جال میں پھانس اور شیطان کے وعدے ایک دھوکے کے سوا اور کچھ بھی نہیں۔ یقیناً میرے بندوں پر تجھے کوئی اقتدار حاصل نہ ہوگا، اور تو کل کے لیے تیرا رب کافی ہے"۔ تمہارا (حقیقی) رب تو وہ ہے جو سمندر میں تمہاری کشتی چلاتا ہے تاکہ تم اس کا فضل تلاش کرو۔ حقیقت یہ ہے کہ وہ تمہارے حال پر نہایت مہربان ہے۔ جب سمندر میں تم پر مصیبت آتی ہے تو اُس ایک کے سوا دوسرے جن جن کو تم پکارا کرتے ہو وہ سب گم ہو جاتے ہیں، مگر جب وہ تم کو بچا کر خشکی پر پہنچا دیتا ہے تو تم اُس سے منہ موڑ جاتے ہو۔ انسان واقعی بڑا ناشکرا ہے۔ اچھا، تو کیا تم اس بات سے بالکل بے خوف ہو کہ خدا کبھی خشکی پر ہی تم کو زمین میں دھنسا دے، یا تم پر پتھر اوڑھنے والی آندھی بھیج دے اور تم اس سے بچانے والا کوئی حمایتی نہ پاؤ؟ اور کیا تمہیں اس کا کوئی اندیشہ نہیں کہ خدا پھر کسی وقت سمندر میں تم کو لے جائے اور تمہاری ناشکری کے بدلے تم پر سخت طوفانی ہوا بھیج کر تمہیں غرق کر دے اور تم کو ایسا کوئی نہ ملے جو اُس سے تمہارے اس انجام کی پوچھ گچھ کر سکے؟ یہ تو ہماری عنایت ہے کہ ہم نے بنی آدم کو بزرگی دی اور انہیں خشکی و تری میں سواریاں عطا کیں اور ان کو پاکیزہ چیزوں سے رزق دیا اور اپنی بہت سی مخلوقات پر نمایاں فوقیت بخشی۔

और याद करो जबकि हमने मलाइका से कहा कि आदम को सजदा करो, तो सब ने सजदा किया, मगर इबलीस ने न किया | उनसे कहा, “क्या मैं उसको सजदा करूँ जिसे तूने मिट्टी से बनाया है?” फिर वह बोला, “देख तो सही, क्या यह इस काबिल था कि तूने इसे मुझपर फ़ज़ीलत दी? अगर तू मुझे क्रियामत के दिन तक मुहलत दे तो मैं इसकी पूरी नस्ल की बेखकनी कर डालूँ, बस थोड़े ही लोग मुझसे बच सकेंगे |” अल्लाह तआला ने फ़रमाया, “अच्छा तो जा, इनमें से जो भी तेरी पैरवी करें, तुम समेत उन सबके लिए जहन्नम ही भरपूर जज़ा है | तू जिस-जिसको अपनी दावत से फिसला सकता है फिसला ले, उनपर अपने सवार और पियादे चढ़ा ला, माल और औलाद में उसके साथ साझा लगा, और उनको वादों के जाल में फाँस—और शैतान के वादे एक धोखे के सिवा और कुछ भी नहीं—यक़ीनन मेरे बन्दों पर तूझे कोई इक़तिदार हासिल न होगा, और तवक्कुल के लिए तेरा रब काफ़ी है |” तुम्हारा (हकीक़ी) रब तो वह है जो समुन्दर में कश्ती चलाता है ताकि तुम उसका फजल तलाश करो | हकीक़त यह है कि वह तुम्हारे हाल पर निहायत मेहरबान है | जब समुन्दर में तुमपर मुसीबत आती है तो उस एक के सिवा दूसरे जिन-जिनको तुम पुकारा करते हो वे सब गुम हो जाते हैं मगर जब वह तुमको बचाकर खुशकी पर पहुँचा देता है तो तुम उससे मुँह मोड़ जाते हो | इनसान वाकई बड़ा नाशुक्रा है | अच्छा, तो क्या तुम इस बात से बिल्कुल बेखौफ़ हो कि ख़ुदा कभी खुशकी पर ही तुमको ज़मीन में धंसा दे, या तुमपर पथराव करनेवाली आँधी भेज दे और तुम उससे बचानेवाला कोई हिमायती न पाओ? और क्या तुम्हें इसका अंदेशा नहीं कि ख़ुदा फिर किसी वक़्त समुन्दर में

~~~~~

तुमको ले जाए और तुम्हारी नाशुक्री के बदले तुमपर सख्त तूफानी
हवा भेजकर तुम्हें गर्क कर दे और तुमको ऐसा कोई न मिले जो
उससे तुम्हारे इस अंजाम की पूछ-गछ कर सके?—यह तो हमारी
इनायत है कि हमने बनी-आदम को बुजुर्गी दी और उन्हें खुशकी व
तरी में सवारियाँ अता कीं और उनको पाकीज़ा चीज़ों से रिज्क दिया
और अपनी बहुत-सी मखलुकात पर नुमायाँ फौकियत बखशी ।